

DOMÈNEC UMBERT

DESVIRTUAT I OBSCÈ. PERÒ POC

Els virgos de Bernat i Baldoví

En les últimes setmanes, el muntatge teatral d'Albert Boadella i la reimpressió que ha fet aquest setmanari d'«El virgo de Vicenteta» han ressuscitat el text que Bernat i Baldoví va escriure fa prop de 150 anys.

Miquel Alberola

De «virgos», don Josep Bernat i Baldoví, en va fer dos. Dues versions: una d'espessa, original, i una de *light*, com a rèplica. La segona va ser conseqüència de la primera. Sembla que don Josep lo Sord —diuen que li deien— va retractar-se'n a manera de Galileo Galilei, pressionat per diversos sectors no se sap ben bé si externs o interns. Segons autors, uns ho atribueixen al president de l'Audièn-

cia; uns altres, a l'arquebisbe, a la reina o al seu pare. Recomanacions autoritàries, fet i fet. La cosa és que l'autor va fer marxa arrere i va revertir la comèdia, a fi de justificar la primera actitud literàriament «lleugera».

Editat en 1845, *El virgo de Visanteta i l'alcalde de Favara*, o *El parlar bé no costa un patxo* consta com el millor treball de Bernat i Baldoví. Si no, almenys, sí que ha estat el que més ha transcendit: ara mateix, per diverses operacions —nosaltres en tenim part

DOMÈNEC UMBERT

Dalt, muntatge de Boadella. Baix, la Vicenteta de Vicent Escrivà.

de culpa—, el text s'ha reactualitzat. Aquell plec original publicat a Benimàmet, segons que diu Joan Fuster, no tenia una altra finalitat que «divertir». Fer riure a base d'escenes emfàti-

cament rurals i de recrear el repertori de metàfores de melic en avall, tan genuïnament comarcal. Això i una tènu intenció de transgredir els esquemes orals. Poc més. Avui mateix, la comèdia, si considerem la precipitació de tecnologia i informàtica que ens envaeix, té un cert deix rupestre que no pot espantar ningú.

Un any més tard, Bernat va voler-se purificar amb *Pascualo i Visanteta*, o *El Tribunal de Favara*. L'exercici va consistir a netejar el text d'al·lusions hortifrutícoles, és a dir, el va metaforitzar molt més. Com a resultat, la comèdia havia perdut tota l'aportació sociològica que retratava els llauradors de la Ribera Baixa, tot i que, això sí, mantenia el to «festiu» i caricaturesc de la justícia local i d'uns processos radicalment més inversemblants que els de Kafka. Mentre que aquesta versió va estrenar-se el mateix any de la publicació, la primera va conservar-se un bon grapat d'anys sense que ningú no s'atrevisís a muntar-la. Probablement s'estrenà abans de la guerra, però no amb seguretat.

Ja en la dècada dels setanta, relaxant el «tablao» orgànic, va haver-hi uns quants intents de representar *El virgo*. No tots van cristal·litzar, però. El director de teatre Rafa Gallart va assajar la peça junt amb Joan Monleon i Merxe Banyuls sense arribar a estrenar-la. D'altra banda, un actiu grup de gent vinculada al cinema, entre ells, Pep Alabau, en va versionar una cinta que ha funcionat d'una manera molt episòdica i marginal, i que, potser, convindria rescatar. En 1978, el director de cinema Vicent Escrivà,

Bernat i Baldoví: Sueca, Madrid, València

Poesia, teatre i «miracle»

Josep Bernat i Baldoví va nàixer a Sueca en 1809. Va estudiar a les Escoles Pies de València, com la majoria dels fills de propietaris de l'època, i es va doctorar en lleis per la Universitat de València. El 1837 va fundar, junt amb Josep M. Bonilla i Pasqual Pérez, El Mole, la primera revista satírica valenciana en català. També amb Bonilla i Pérez va redactar els setmanaris La Donsaina, en 1844; El Tabalet, en 1947, i El Sueco, en 1847.

En 1844 va ser elegit diputat a Corts pel seu poble, del qual seria alcalde més endavant. Durant uns anys va viure a Madrid, a causa del seu càrrec parlamentari, on va col·laborar en els periòdics de caire humorístic. Don Josep va ser l'iuventor dels «llibrets de falla» —de fet, els premis de la Junta Central Fallera porten el seu nom— i l'iniciador del teatre valencià modern amb textos com Qui tinga cucs, que pele fulla, El gafaít, Pataques i caragols, La tertúlia de Colau, L'Agüelo Poillastre i El virgo de Vicenteta.

A banda d'això, Bernat va fer poesia i «miracles», com és el cas de d'El mocador i La Fealdat i l'Hermosura, i va deixar part de la seua obra en pseudònim. La gran característica del que va ser l'alcalde de Sueca rau a

haver reflectit minuciosament el comportament i l'escepticisme de les classes rurals de la seua època: un temps de malestar social i econòmic i de crisis institucionals. Si don Josep va emprar el català en els seus escrits no va ser cap voluntat de restaurar l'idioma —ni que fos regionalista—, sinó perquè aleshores aquest país era monolingüe del tot.

Bernat i Baldoví va morir el 1864 a la plaça de Manises de València, davant el Palau de la Generalitat valenciana. □

Dalt, placa que recorda Baldoví en la casa on va morir. Baix, Vicenteta de Boadella.

DOMÈNEC LUMBERT

addicte al negoci orgànic, va dur Vicenteta a les pantalles comercials amb un èxit impensable. Cinc-centes mil persones, per exemple, van desfilar per la sala valenciana que la projectava.

El tal Vicent Escrivà ja havia superat tots els rècords de taquilla amb *La lozana andaluza*, i eufòric, va aprofitar aquella conjuntura d'interès per l'erotisme del postfranquisme immediat. Junt amb Toni Fos de Sueca, íntim col·laborador en cintes com *Polvo eres i Ninas al salón*, Escrivà va «adaptar» els escrits de don Josep Bernat. El guió resultant tenia molt poc a veure amb l'esperit original de la comèdia: el títol, com a molt. Com a dada simptomàtica, Vicenteta i Pascualo acaben en l'altar, cosa que a Bernat i Baldoví ni se li va ocórrer, com a home d'ordre que era. A la vista dels resultats i ben explotat el producte, Vicent Escrivà va tornar a fu-

sellar el text de don Josep amb una segona part, *Visanteta, esta-te queta*, que no va suscitar en el públic l'interès de la producció anterior. Si no hagués estat així, la saga de les Vicentetes s'hauria eternitzat.

tal·la Favara entre el Tigris i l'Èufrates i fa de Pasqualo i Vicenteta Adam i Eva. En collir la taronja prohibida, el director d'Els Joglars, intenta justificar l'actualitat socio-política del País Valencià. Sant Vicent Ferrer,

original un punt de partida oportú per a recrear —¿«recrear»?— històries pròpies. ¿És que potser aquell sainet de 1845 no té més valor que el de fonament per a edificar a sobre? Ens atrevim a afirmar que això no és cert, a pesar de la ingenuïtat del paper. És presumible que don Josep, si hagués conegut les deformacions que ha patit la seua Vicenteta, hauria sentenciat als implicats com l'alcalde de Favara: «a que li ho faça pel cul / u que tinga un bon pardal».

Quan Josep Bernat i Baldoví va advertir amb «Dues parauletes» a la introducció del seu sainet que perseguiria, «amb la llei en la mà, i el pardal entre cames», aquells que reimprimissen o representassen, sense el seu beneplàcit, la funció «en algun teatre d'Europa», estava convençut que això no era factible. ¿A qui podia interessar un text d'un interès tan localitzat? D'altra banda, des de la Sueca de mitjan segle XIX, imaginar que algú sentís curiositat més amunt de la ciutat de València era una utopia —una utopia de dreta, i per tant, més impossible que les habituals. Entre altres coses, Europa —allò que en diuen d'Europa— era un avantprojecte cartogràfic que no s'inauguraria fins que Amèrica tindria solvència política, i els països de dalt dels Pirineus en aquells moments —¿ara, sí?— era improbable que es «mamaren la substància del sainet». Un «fantasma» recorria Europa, i un «virgo» divertia algunes famílies satisfetes econòmicament en tres o quatre comarques valencianes. □

Un punt de partida per recrear històries pròpies

Amb un parèntesi de tranquil·litat, quasi una dècada després, arriba Albert Boadella, que a instàncies institucionals ressuscita la comèdia. Igual que Escrivà, Boadella incorpora a *El virgo* una sèrie d'elements —tan plàstics i dramàtics com es vulguen— estranys al text original. Boadella ins-

Caïn, Abel, la Dama d'Elx, El Provincial i tot l'elenc agro-pecuari que ha segregat el nostre país desfilen per la passarel·la teatral de l'home clau d'Els Joglars.

Escènica, *El virgo* de Bernat i Baldoví fins ara ens ha arribat desvirtuat. Uns i altres han vist en el text

Les aventures d'ASTÉRIX

6 volums de 23 x 29 cms.
1.152 pàgines a tot color

Desitge rebre'n més informació i la forma de pagament.

Nom _____
Adreça _____
Població _____
Tel. _____

Envi

LÈNCIA

Subscriu-te
per telèfon

331 64 82

Una publicació mensual per a tots els
xiquets i les xiquetes valencians.
Ara, també als quioscos.

Cada dissabte, a les onze, a Radiocadena
(O.M. 1314), al programa de Tom
Mestre, CAMACUC intervé com a invi-
tat.

CAMACUC